

Un gurú per a la nova e

A final del 1990 un grup de professors universitaris americans va començar a definir el que volien que fóra una nova manera de pensar les relacions amb la societat. Hi havia sociòlegs, politòlegs i juristes, agrupats al voltant del professor israelià, sociòleg a la George Washington University, Amitai Etzioni.

Junts van crear una revista trimestral (*Responsive Community*) i es llançaren a proclamar uns principis editorialitzats en el primer número: "afirmem que els drets individuals han de ser equilibrats per la responsabilitat en els afers de la comunitat". Al març de l'any següent Walter Shapiro ja signava un article a *Time* explicant que, des del seu origen, el grup havia volgut tenir una gran influència política. No debades el company d'Etzioni havia estat William Galston, el director polític de la campanya del candidat demòcrata a les presidencials del 1984, Walter Mondale.

Etzioni i Galston passaren l'estiu del 1989 debatent hipòtesis de la vida quotidiana i provant de traslladar-les al marc polític. Qüestions com ara: "aturar un conductor per a fer un control d'alcoholèmia és una limitació dels drets civils?". D'aquestes converses, en van eixir els principis bàsics del "comunitarisme", o "neoprogresisme", una ideologia, un pensament més aviat, que atreu extraordinàriament, aquests darrers mesos, polítics europeus de totes les tendències.

Només cinc anys després d'aquelles reunions teòriques Amitai Etzioni és perseguit i invocat per polítics de tot arreu que el pretenen per gurú. Al Gore va ser dels primers a escoltar-se'l. Vingueren després Hillary Clinton i el seu marit. En el mateix discurs d'investidura com a candidat demòcrata Bill Clinton assegurava, usant paraules calcades del discurs comunitarista, que "Al Gore i jo compartim també els valors que vàrem aprendre a Arkansas i Tennessee: responsabilitat de l'individu, treball, fe i família i la idea que les persones que treballen amb esforç i respecten les regles poden assolir la recompensa del somni americà".

Però la gran explosió del comunitarisme ha arribat ara a Europa. Els partits socialdemòcrates, orfes de certituds històriques, s'hi han agafat amb força. La sorpresa ha estat que, des de la dreta, el missatge comunitarista, també ha estat reivindicat.

Durant la passada campanya electoral alemanya, Helmut Kohl va trobar un forat en l'a-

És la ideologia de moda entre els líders europeus. El "comunitarisme" ha començat a ser invocat aquests darrers mesos per un grup important de polítics. Els líders socialistes Tony Blair, Jacques Delors i Valdo Spini es confessen seguidors del seu inspirador: el professor israelià Amitai Etzioni. Però ni Helmut Kohl ni John Major no volen estar lluny de les noves idees.

genda per reunir-se amb Etzioni. Segons Etzioni mateix, "el canceller semblava molt intrigat pel potencial electoral del comunitarisme". La reunió va preocupar el líder de l'SPD, Rudolf Scharping, que sent des de fa mesos alabances a les teories comunitaristes procedents dels seus correligionaris de diversos països europeus, especialment de la Gran Bretanya. Un país on el debat sobre aquestes idees també ha traspasat els rengles ideològics. Tony Blair, el nou líder laborista, n'és un fervent defensor. Com ho són també Gordon Brown i David Miliband, dos dels màxims teòrics de la renovació del partit. Però també invoca el comunitarisme David Willetts, el teòric del "conservadorisme cívic" de John Major i un dels homes amb més influència sobre el primer ministre.

La gran posta en escena, tanmateix, podria venir en la pròxima campanya presidencial francesa. Tant Balladur com Delors són dos polítics molt intel·ligents i atents al debat ideològic. I tots dos han formulat en ocasions idees i principis coincidents amb els dels comunitaristes. O no va ser Jacques Delors qui va imposar a la Unió Europea el complicat principi de subsidiarietat —un principi que diu que tot allò que pugua resoldre una instància inferior no ho ha de resoldre una instància superior—? Aquest principi, en definitiva és un dels més estimats i evocats per Etzioni.

Què és el comunitarisme. El comunitarisme es podria definir com una reacció a l'excés d'individualisme que envaeix el món occidental des de fa anys. Es tracta d'establir un equilibri entre el respecte als drets individuals i la consciència que hi ha unes obligacions públiques, una responsabilitat col·lectiva, que també cal respectar. El debat, en termes filosòfics i polítics és molt vell. El podrien representar, per exemple, Locke i Rousseau al segle XVIII. La diferència, aquesta vegada, és que el discurs arriba en un moment de victòria total de l'individualisme, remarcada per la desfeta política del comunisme, i que naix en el país on l'individualisme és un dret sagrat, una mena de déu mitològic.

Amitai Etzioni defineix el seu moviment afirmant que vol establir quatre nivells diferents de responsabilitat, que han de servir per a limitar l'abús de l'estat-providència. En un article publicat per *The Sunday Times* (que els lectors d'EL TEMPS poden llegir íntegrament, en català, a través del servei Online) Etzioni explica quins són aquests quatre nivells de responsabilitat que cal que els polítics promoguen.

Guerra (...potser dreta)

1) La responsabilitat d'un mateix. "Cada persona ha de fer al màxim per ella mateixa tant perquè el fet de participar en el teu propi benestar et permet de mantenir-te digne com perquè fa més lleugera la càrrega que imposes als altres".

2) La responsabilitat de la família. "La tendència de la societat moderna és de privar-la dels seus deures per confiar-los a les institucions de l'estat. (...) Les famílies s'han acostumat a no tenir a càrrec seu els membres dependents i vulnerables, i alhora no volen, o no poden, finançar un sistema que pugui fer-se'n càrrec, usant els diners públics".

Jacques Delors provarà de ser el capdavanter del comunitarisme a l'estat francès. Mentrestant, el nou cap dels laboristes britànics, Tony Blair, predica la bona nova entre els socialdemòcrates de tot Europa.

3) La responsabilitat de la comunitat. "Els veïns poden tenir un rol important en la prevenció de la criminalitat i poden ajudar els bombers i el personal sanitari, els amics poden reduir la necessitat de treballadors socials i ajudar a superar fins i tot crisis mentals..."

4) La responsabilitat de la societat en el seu conjunt. "Hom pot exigir simultàniament a cadascun que aporte la seua part i admetre, alhora, que alguns tenen necessitat d'ajuda per arribar a aconseguir els seus objectius. o quan aquests ja han estat aconseguits."

El resum de tota aquesta teoria és la necessitat de crear "un nou estat d'esperit". Segons les paraules d'Etzioni "el nostre futur no depèn de l'elecció entre l'estat-providència i la privatització. Ens cal admetre que, en el passat, hi havia en la societat més instàncies que es feien càrrec d'una part del paquet social: les comunitats, les famílies, els individus. Cal que redescobrim i creem un nou sistema de protecció social en el qual tothom tinga el seu paper".

Un exemple sol servir a Etzioni per a explicar què vol. En una ciutat dels Estats Units, l'ajuntament va destinar una part dels diners que anaven a sanitat no pas als hospitals sinó a cursos explicant a la població com havia de procedir, per exemple, si una persona tenia un infart davant seu. D'aquesta manera, afirma, la burocràcia no augmenta i els ciutadans se senten responsables del funcionament de la pròpia comunitat, sense perdre, segons ell, eficàcia sanitària.

Moratòria sobre els drets civils. Un dels elements més complicats i polèmics del discurs dels comunitaristes és la crítica sobre l'augment dels drets civils i un cert toc d'alerta a la primàcia que dona el món occidental a la creació i a l'acceptació de més i més drets individuals. Els comunitaristes, contràriament, fins i tot arriben a proposar una "moratòria sobre la declaració de nous drets" i han demanat la proclamació d'una Declaració de Deures dels Ciutadans, complementària de la famosa Declaració de Drets en vigor als Estats Units. Aquesta actitud té dues explicacions. Una de política i una d'ideològica.

L'actitud política és l'enfrontament d'Etzioni amb l'ACLU, la poderosa American Civil Liberties Union (la mateixa que va ser el front de batalla de Bush contra Dukakis en la campanya del 1988). ACLU tampoc no té cap simpatia pels comunitaristes. La seua directora executiva, Ira Glasser, sol criticar-los afirmant que "el problema del grup d'Etzioni és que assu-

Una idea fora de temps?

Hi ha dos elements que sorprenen quan t'atansen al furor comunitarista que comença a estendre's per l'esquerra europea. En primer lloc hi ha la facilitat, la senzillesa, amb què pretenen traslladar al vell continent esquemes clàssics de la societat nord-americana. Per molt que Amitai Etzioni siga un israelià d'arrels alemanyes, la veritat és que el seu plantejament respon molt més a la tradició americana que no a l'europea. I ell n'és conscient. Ha dit una vegada i una altra que se sent sorprès de l'acolliment que han trobat a Europa les seues idees. I ha afirmat que, per exemple, li costa molt d'imaginar-se una campanya presidencial francesa polaritzada al seu voltant, al voltant dels seus principis, "perquè els francesos i els europeus del sud, en general, encara són massa estatalistes".

La segona gran sorpresa és que aparega un discurs com aquest just en el moment que el món viu els canvis més accelerats d'aquests darrers segles. Canvis que es poden sintetitzar en la mundialització, l'enorme revolució tecnològica en què ens trobem immersos i en la pèrdua de valor referencial de tota una sèrie d'institucions fins ara fonamentals en la socialització. Avui qui pot atrevir-se a definir un concepte únic de família, de nació, de creences religioses, prenent que un tant per cent notable de la població el segueixca?

Fa dècades la família era més que una agrupació afectiva. Fa dècades la ciutat, el poble, servia per a mobilitzar anhels que avui semblen refugiar-se gairebé en exclusiva en els clubs de futbol. Fa dècades la fàbrica era un enorme microcosmos on no sols es treballava, ans s'hi covaven mil i una relacions professionals, culturals, familiars, socials. Fa dècades el discurs de la nació, en abstracte i a tot arreu, feia tancar files. I la religió era un símbol segur a l'hora de bastir una col·lectivitat. Però què en queda, generalitzant, de tot plegat?

És clar que a Bòsnia, per posar un exemple suat, nació i religió tenen un significat ple. I que en un medi rural de menys de cent habitants el poble encara vol dir alguna cosa. Però i a Marxalenes? I a Ciutat Badia? Cada vegada, per una altra banda, es fa més difícil d'explicar què és un estranger o creure en un déu absolut. La complexitat de la vida contemporània pot adequar-se a un discurs comunitarista?

Probablement és el pitjor moment en què es podia recrear una idea com aquesta però també, segurament, és fàcil d'entendre que, en el fons, es tracta d'un recurs a les seguretats inalterables que puguem haver quedat fora de joc, en un moment marcat per la incertesa.

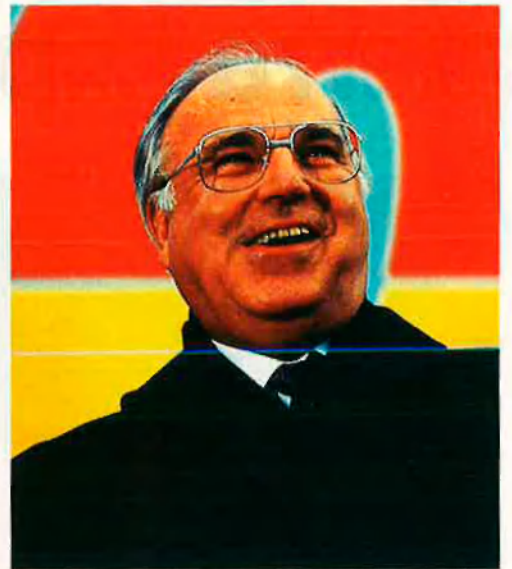
El líder laborista britànic Tony Blair ha dit que "no hi ha fatiga del marxisme, sinó mort". I encara que els socialdemòcrates comencaren a oblidar el vell jueu aiemany ja fa temps, no és difícil d'observar la desorientació que afligeix tota l'esquerra d'ençà de la caiguda del mur. I doncs, què? Ens fem tots de dreta? N'adaptem alguns dels postulats? En revisem apriorismes? O mirem què hi havia abans d'*El Capital* i què en pot sobreviure encara? Sembla que d'això es tracta. Diuen.

V. P.

meixen, equivocadament, que els drets individuals no formen part del bé col·lectiu".

Pel que fa als motius ideològics, els comunitaristes han declarat una guerra oberta a l'individualisme. Una guerra que, portada a l'extrem, és capaç de generar idees així de discutides.

Ni liberals ni socialistes. Ideològicament, algunes de les actituds dels comunitaristes serien fàcilment etiquetables de liberals. Però ells argüeixen que no són liberals perquè s'oposen

Helmut Kohl. Durant la passada campanya electoral es va reunir amb Etzioni.

a la idea que l'interès personal dels individus pugui ser considerat un valor fonamental. També es neguen a ser considerats socialistes perquè es fan els advocats de les petites unitats socials, de conceptes tradicionalment poc acostats a les idees socialistes, fins i tot del paper de la religió.

Un dels coeditors de la revista *Responsive Community* ha enaltit aquesta indefinició escrivint: "nosaltres estem descontents de les ortodòxies de la dreta i de l'esquerra. Ens agrada de creure que hi ha un lloc per a la veritat, la moderació i la complexitat". I així els números de la revista solen anar plens d'anàlisis que pretenen ser noves sobre problemes quotidians.

Per exemple quant al problema del divorci, els comunitaristes plantegen la reformulació de les lleis actuals a fi d'emfatitzar els drets dels xiquets sobre les demandes emocionals i finances dels pares. O aplaudeixen el que se'n diu "humiliació pública" en el cas d'alguns delictes. Per exemple, creuen que estaria bé que els conductors detinguts borratxos al volant de l'automòbil hagueren de portar un adhesiu en el cotxe advertint del seu passat (ho han aprovat a Sarasota, Florida). Un cas més. En un barri de Detroit els jutges imposen una pena menor a les persones que, havent anat amb prostitutes (que és un delictes), fan publicitat del delictes i parlen en termes negatius de la seua experiència en instituts o centres educatius. Aquest seria un altre exemple ben vist pels comunitaristes de responsabilitat davant la societat.

Algunes d'aquestes actituds, sobretot les que semblen més intervencionistes i carrinclones han desencadenat una vivíssima crítica en alguns països europeus. Per exemple a Itàlia, on no ha mancat qui ha comparat les idees d'Amitai Etzioni amb les de Giuseppe Toniolo, el so-

ciòleg que va formular al 1894 un projecte d'estat no capitalista, definit com un "estat corporatiu". Aquesta idea fou bàsica per a Mussolini a l'hora de bastir el seu model feixista.

I arribats en aquest punt, la confusió ja és total. Traslladar els termes de la política americana a la política europea mai no ha estat fàcil. Però què passa quan, a més, els discursos es traslladen de forma creuada? El to dels comunitaristes no és estrany a una certa dreta europea. Les idees d'Emmanuel Mounier han influït i molt socialistes com Delors, però han influït molt més polítics de tota classe de l'arc dretà. Per què, doncs, no haurien de reivindicar-se, també ells, "comunitaristes"? El conservadorisme cívic de Major emfatitza els principis de la tradició i l'estructura en què s'ha basat el model de vida occidental durant segles. A quin sant hauria de renunciar ara que els laboristes els redescobreixen via universitaris americans? Vist des del punt de vista dels comunitaristes, què té d'estrany que persones de dreta i d'esquerra es troben confortablement instal·lades en aquest terreny neutral que ells proposen? En definitiva, no es tracta de cap partit amb una voluntat establerta i estructurada i amb unes veritats inalterables. Ells només volen crear, diuen, un estat d'opinió, un sacsejada individual. Però aquest, diguem-ne, refinament

Bill Clinton i Hillary. L'actual cúpula dirigent nord-americana invoca sovint els preceptes teòrics d'Amitai Etzioni.

és estrany a les tradicions partidistes europees. I d'ací pot venir la sorpresa de veure en un mateix sac polític d'una tendència i d'una altra. Que l'esquerra n'haja fet bandera no és gens d'estrany: és qui més en necessita, de banderes. Al nostre país mateix un grup de diputats d'ERC han volgut plantejar obertament que cal repensar l'esquerra. Abans ja ho havien fet gent com Raimon Obiols o Jaume Lorés. Les crisis

CAVAS HILL

Gran Toc Hill.

Gran Reserva.

Imponent. Majestuós.

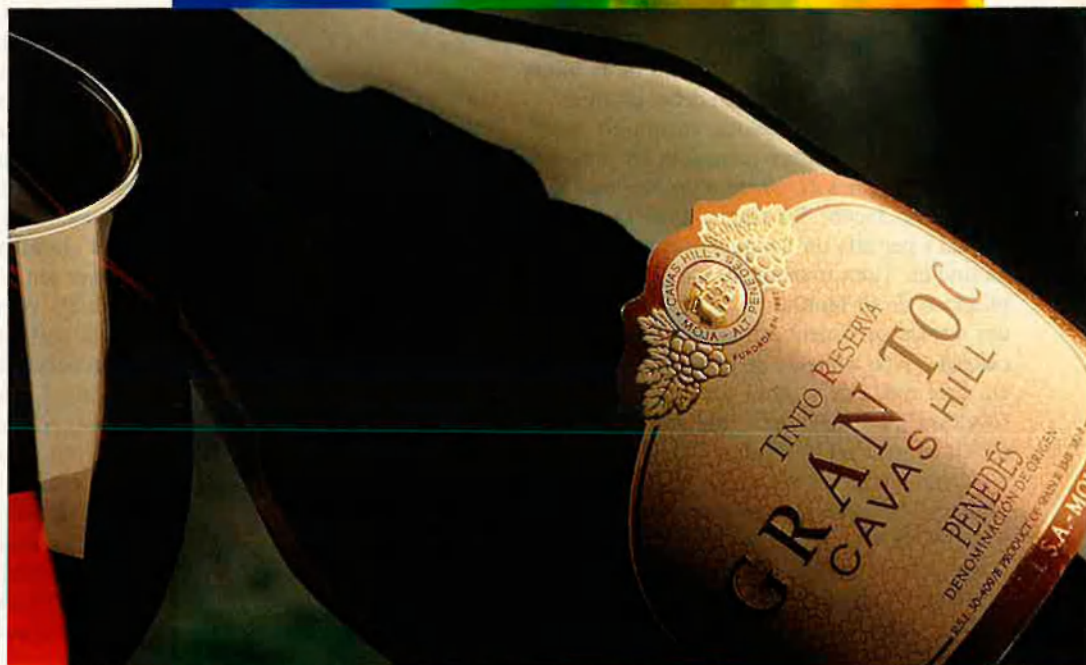
Solemne.

Amb cos. Elegant.

Harmoniós.

De bona fusta.

Roure.

i tensions entre renovadors i ortodoxos, per exemple, d'Esquerra Unida del País Valencià tenen molt a veure amb el manteniment de principis o amb la recerca de noves vies.

L'hora de Delors. Probablement un punt d'inflexió en tot aquest debat serà la pròxima campanya per les presidencials franceses. Segurament que s'hi enfrontaran dos dels polítics menys tòpics, en aquest moment, d'Europa. Édouard Balladur i Jacques Delors. Delors, des de l'esquerra, usará arguments que en un altre moment haurien estat catalogats d'inafel·lablement de dretes. I Balladur ja contratarà amb proposicions que semblen extreptes de la bíblia més clàssica de l'esquerra. El debat promet.

El foc, l'ha trencat Delors, encara no candidat, amb un llarg llibre-entrevista fet públic fa poques setmanes (*L'Unité d'un homme*. Éditions Odile Jacob). En aquest llibre Delors usa per ací i per allà un llenguatge comunitarista i reivindica d'una manera oberta el paper de la religió o de la família en la vida pública —en uns termes certament estranys a la tradició socialista—. Així sobta de llegir-hi: “com més vell em faig més em sembla bona la doctrina de l'església”; o “tenim necessitat d'una renovació espiritual, que no sé si ha de ser religiosa, perquè la religió no pot ser imposada”.

Però el probable candidat socialista és clar, sobretot, quan reivindica la descentralització: “estic convençut que els individus necessiten pertànyer a comunitats vitals. I per això demane la descentralització i la democràcia a tocar de la mà”. Aquest llenguatge, aquest estil, és el

Édouard Balladur. Tant l'actual primer ministre francès com el líder socialista Jacques Delors són dos polítics molt intel·ligents i atents al debat ideològic. I tots dos han formulat en ocasions idees i principis coincidents amb els dels comunitaristes.

dels comunitaristes, tot i que probablement és més fill de Mounier que no pas d'Etzioni. L'oposició de Delors a la liberalització del capítol agrícola del GATT es fonamenta també en aquestes creences. No és vàlid si ha de destruir encara més la comunitat rural europea.

Balladur, mentrestant, responia (17 de novembre) amb la publicació d'un llarg escrit a *Le Monde* demanant un debat d'idees anterior al debat electoral i avançant propostes per a canviar la democràcia actual. Sorpresa. És ell qui defensarà el paper de l'estat. Però, així i tot, ho farà des de la comprensió que cal una descentralització radical que “cride el ciutadà a assumir les seues responsabilitats i a organitzar-se en el si de les col·lectivitats en què s'integra”. Algunes de les primeres proposicions fetes públiques per Balladur, tanmateix, seguirien una línia còmoda per als comunitaristes. Per exemple, l'exigència que una vegada l'any tots els alcaldes hagen de tenir una reunió oberta sense temari previ ni control municipal amb els veïns. O que una vegada l'any la minoria parlamentària pugui proposar un referèndum sobre una llei aprovada.

Etzioni, probablement, no serà el centre del debat. Ni tan sols ho serà la idea del comunitarisme. Però sí que s'hi discutiran, sense apriorismes tradicionalistes, els seus conceptes. Simples, senzills, gairebé paràboles. Dreta i esquerra es trobaran, es barrejaran i s'intercanviaran en un terreny fertilitzat pel debat teòric. En definitiva no és això el que reclama la colla de la George Washington University?

Vicent Partal